

СЪДЪРЖАНИЕ

Увод	
Изложение	
I. Исторически и археологически сведения за античния Филипопол	
1. Зараждане на града.	
2. Архитектурно оформяне на Филипопол и мястото на културните средища в него	
II. Античният театър на Филипопол	
1. История на проучванията.	
2. Архитектура	
3. Сведения за представленията - мястото на театъра в културния живот.	
III. Стадионът на Филипопол	
1. История на проучванията.	
2. Архитектура	
3. Сведения за игри и състезания	
4. Други културни и артистични мероприятия (питийски игри)	
IV. Одеонът на Филипопол	
1. История на проучванията	
2. Архитектура	
3. Сведения за мероприятията, провеждани там	
Заклучение	
Библиография	
Приложение	

УВОД

Пловдив е един от най-старите градове не само в България, но и в Европа. Уникалното при него е, че от момента на възникване на първите поселения (VI хилядолетие пр. Хр.) до днес територията му е обитавана без прекъсване. Претърпял множество метаморфози, разраствания и свивания, Пловдив продължава да съществува и да бъде вечният град на България. Уникалната атмосфера и настроение, които обгръщат посетителя още при първия му досег с града, до голяма степен се дължат на вековния му живот и на следите от различни култури и епохи върху неговата територия.

Пловдив е разположен в централната част на Горнотракийската низина на двата бряга на р. Хеброс¹ (Марица) в подножието на седем сиенитни хълма. Благоприятните физико-географски и климатични условия са добра предпоставка на това място да възникне селище още в новокаменната епоха, което продължава съществуването си без прекъсване до наши дни.

В средата на IV в. пр. Хр. Древна Македония се издига като първостепенен военнополитически фактор в Югоизточна Европа. През 342 г. пр. Хр. нейният владетел Филип II сломява съпротивата на траките и ги покорява. Той добре преценява важното географско и стратегическо положение на тракийското селище на Небет тепе и го превръща в опорен пункт на по-сетнешната експанзия. Древните автори отбелязват, че градът е дело на Филип, заради което носи неговото име - Филипополис. Траките възприемат това име и го превеждат като Пулпудева. Въпреки кратката македонска колонизация в Тракия, средата на IV в. пр. Хр. се смята за начало на нейната урбанизация.

След IV в. пр. Хр. Филипополис израства като политически и икономически център на Тракия. Построени са нови крепостни стени, които опасват Трихълмието. Разпространението на монетите с надпис „Одриса“ в града и неговия регион и данните от археологическите проучвания показват, че през този период градът и неговата околност са населявани от одрисите. Някои изследователи смятат, че тракийското име на града в края на III - II в. пр. Хр. е Одриса и той е главен политико-административен център на Одриската държава.²

¹ Георгиев, В. Българска етимология и ономастика. С. 1960, с. 26.

² Кисьов, К. Тракийската култура в региона на Пловдив и течението на р. Стряма през втората половина на I в. пр. Хр. С. 2004, с. 29-34.

От I в. пр. Хр. започва римската експанзия в земите на траките. Филипопол и неговият район стават арена на жестоки кръвопролитни борби. През 72 г. пр. Хр. римският пълководец Марк Теренций Варон Лукул за първи път завладява поречието на Марица, включително и Филипопол, който римляните започват да наричат Тримонциум („Град на трите хълма”).

Римляните правят тракийските владетели свои васали. През 15 - 11 г. пр. Хр. избухва голямото въстание на бесите начело с техния жрец Вологес. Съпротивата на едно от могъщите тракийски племена е смазана и част от него е поробена и продадена далеч от Тракия, а друга част по-късно е преселена в днешна Добруджа. До 45 г. сл. Хр. съществува васално на Рим тракийско царство, в което са включени и земите на днешната Пловдивска област. През 21 г. избухва голямо въстание на одриси, дии и койлалети. Те обсаждат дори Филипопол, където е резиденцията на римското наместничество. През 26 г. траките северно от Филипопол до Стара планина отново вдигат въстание, но пак са победени. Най-вероятно през 45 г. самостоятелността на тракийското царство е ликвидирана и император Клавдий създава римската провинция Тракия. След смъртта на тракийския владетел Реметалк, през 46 г. и Тракия е обявена за римска провинция. Остава споменът, съхранен от римския историк Тацит, за мъжеството и храбростта на траките в безнадеждните битки.

След като Рим превръща земите на траките в провинция Тракия, започва организирането им по римски образец. Учредени са задължителните за това институции: провинциален управител с коннически ранг, наричан „прокуратор” и неговата канцелария, финансови власти и необходимата администрация. Приема се, че при император Траян, провинция Тракия има вече управител с ранг на претор – *legatus augusti pro praetore*. Тогава се утвърждава и организира градът с неговите административни, религиозни и културни функции. При организирането на всяка провинция римляните оставят местното градско управление под свой контрол.

Според Плиний Стари провинция Тракия е разделена на около петдесет стратегии³, ръководени от стратежи - римски граждани от тракийски произход. Те са пряко подчинени на провинциалния управител. Постепенно обаче тези племенни области се поглъщат от градските територии, особено след урбанизацията на Тракия, започнала при император Траян и продължена от неговите наследници. Клавдий Птолемей говори вече само за 14 стратегии. По времето на император Хадриан през 136

³ Михайлов, Г. Към въпроса за стратегиите в Тракия. ГСУ ФЗФ 61, 2, 1967

г. стратегиите са почти изцяло премахнати и само някои се запазват като селски територии. Населението в градовете се организира по фили (градски общини, обединени на териториален принцип). Много често към териториите на градските фили се включват и близките села (напр. във Филипопол). Най-многобройни са филите на Филипопол - девет засвидетелствани досега. Наименованието на фили като Евмолпеида, Кендрисеида, Хебреида и Родопеида показват тракийското присъствие в града и на територията му. Разделянето на фили има главно значение за определянето и събирането на различните данъци и за местните военни набори, филите играят важна роля и в религиозния, и в културния живот на града.

Пловдивското поле е важният кръстопът, където се пресичат основните сухопътни артерии през римската епоха, свързващи столицата на империята с Мала Азия, Беломорието, Мизия и Дакия. Филипопол е важна точка на диагонален път от Западна Европа за Константинопол. Същевременно е крайна станция на римския път от Ескус на Дунава през Троянския проход на Тракия. Открити са части и от продължението на този път на юг през Родопите за Егейско море.

През II-III век Филипопол е в икономически, политически и културен разцвет. От IV век играе ръководна роля в административното управление на провинция Тракия. Става седалище на Общото събрание на траките и метрополия на административна територия. През периода I-IV в. Филипопол се превръща в най-големия град (метрополия) на провинция Тракия. В епохата на римско управление Филипопол добива право да сече бронзови провинциални монети с името на града. Тук за първи път във вътрешността на Тракия започват да се сечат „псевдоавтономни“ монети, предимно от бронз. Императорите Доместиан (81-96 г.), Траян (98-117) и Хадриан (117-138 г.) дават право на града това да става без посредничеството на римските легати, управлявали временно. Филипопол е известен освен с многобройните си и красиви монетни типажки, така също и с десетките медалиони, издадени в неговата монетарница, послучай различни знаменателни събития, спортни състезания и др. Познати са монети от 17 епонима.

Великолепието на Филипопол впечатлява мнозина от древните автори. Ето защо съществуването и обликът на града са отразени в множество съчиненията на антични автори. Особено възторжено Филипопол е описан от Лукиан от Самосата в съчинението му „Роби - бегълци“ (II век), където са подчертани блясъкът и красотата на града през римската епоха. Това е и най-известното описание на града, а

древногръцкият писател познава с най-големи подробности живота във Филипопол и е единственият античен автор, чието свидетелство на очевидец е запазено до наши дни.

Амиан Марцелин, който също има лични наблюдения от града, нарича Филипопол „голям и обширен град“. От същия автор научаваме, че името на селището преди идването на Филип Македонски (342 г. пр. Хр.) е Евмолпиада. Географското разположение на Филипопол около трите хълма води до появата на ново име през II – III в. – Тримонциум. Историкът Йорданес съобщава, че местното тракийско население нарича града Пулпудева.

Извори и граници на интерпретацията

Писмените извори (съчинения на историци, официални и лични писма, правни документи, антична художествена литература и др.) са първостепенният източник на информация при възстановяването на административния статут, архитектурния облик и културния живот във Филипопол през римската епоха.

Епиграфските данни съставляват основна част от изворите за развитието на Филипопол през римската епоха. *Археологическите данни* разкриват организацията на архитектурното пространство и интеграцията на градското пространство. Макар и по-рядко, данните от проучвания на некрополи също дават информация по някои въпроси. *Нумизматичните данни* също могат да дадат важна информация за наличието на определени сгради, както и за провеждането на спортни и културни празници в града. Монетосеченето би могло да се използва предпазливо и като показател за августейши посещения, извънредни събития или получаването на привилегии.

Основната **цел** на дипломната работа е да се проследят развитието, характеристиките и особеностите на културния живот във Филипопол през римската епоха.

Обект на изследването са римските архитектурни структури, разположени на територията на Филипопол в периода I-III век - границите между градското ядро и градската периферия, уличната мрежа, групите от обществени ансамбли.

Предмет на изследването са културните средища, които несъмнено са присъствали във Филипопол, но не са пощадени от историческите превратности. Във фокуса на изследването са културните, спортните и артистичните прояви в обществените сгради през римската епоха.

За да се изпълни горепосочената цел, са поставени следните **задачи**: